

**การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธี
ของวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม กรุงเทพมหานคร**
**Learning and Cultivating Culture through Religious Ceremonies
at Wat Mangkon Kamalawat and Wat Pho Man Khunaram, Bangkok**

¹พระปรเมษฐ์ เจริญเชาวฤทธิ์, ²พระสุรเกียรติ์ หาญบุญศรี
และ ³เกรียงไกร กองแสง

¹Phar Porames Charenchaowarit, ²Phar Surakiat Hanbunsri
and ³Kriangkrai Kongseng

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabht University.

¹Corresponding Author's Email: s65123403178@ssru.ac.th

Received: November 24, 2025; **Revised:** February 19, 2026; **Accepted:** February 20, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธีของวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม กรุงเทพมหานคร โดยวิเคราะห์กิจกรรมพิธีกรรมและเทศกาลสำคัญ ได้แก่ พิธีทิ้งกระจาด เทศกาลกินเจ เทศกาลตรุษจีน วันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า และพิธีงัดเกวียนจากเอกสารประวัติศาสตร์ ศาสนาพิธี และการสังเกตการณ์พิธีกรรมในวัด ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) พิธีทิ้งกระจาดเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ปลูกฝังค่านิยมด้านเมตตาธรรม การเอื้อเฟื้อ และความรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมตามคติศาสนาจีนในบริบทสังคมไทย 2) เทศกาลกินเจทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมการสำรวมกาย วาจา ใจ และการควบคุมตนเอง ผ่านข้อปฏิบัติทางศาสนาและวิถีชีวิตส่งเสริมการเรียนรู้เชิงจริยธรรมและอัตลักษณ์จีน 3) เทศกาลตรุษจีนเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญู ความสามัคคีในครอบครัว และการสืบทอดวัฒนธรรมจีน ผ่านพิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนา 4) เทศกาลวันเกิดวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า เป็นกระบวนการถ่ายทอดคติความเชื่อและแบบอย่างทางคุณธรรม ผ่านพิธีกรรมที่เชื่อมโยงความศรัทธากับการเรียนรู้ด้านจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ และ 5) พิธีงัดเกวียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดค่านิยมด้านความกตัญญู ความเคารพบรรพบุรุษ และอัตลักษณ์วัฒนธรรมจีน ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาที่เชื่อมโยงความเชื่อ จริยธรรม และความสัมพันธ์ของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยศาสนาพิธีทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมทางสังคมต่อคนรุ่นใหม่ ทั้งการเรียนรู้โดยตรง การเรียนรู้โดยสังเกต การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ และการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ พิธีกรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจในบทบาทและคุณค่าของเทพเจ้าและบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังสร้างความตระหนักด้านความกตัญญู ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ศาสนาพิธีเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่และเข้มแข็ง

คำสำคัญ: ศาสนาพิธี; การเรียนรู้; การปลูกฝังวัฒนธรรม; ชุมชนจีน

Abstract

This article aims to conduct a comparative analysis of learning processes and cultural transmission through religious rituals at Wat Mangkon Kamalawat and Wat Pho Man Khunaram in Bangkok. The study examines major ritual activities and festivals, including the Ting Krajad charity ritual, the Vegetarian Festival, the Chinese New Year Festival, the birthdays or enlightenment days of deities, and the Gong Tek funeral ritual. The analysis is based on historical documents, ritual texts, and direct observation of ritual practices conducted within the temples. The findings reveal that 1) Ting Krajad charity ritual functions as a learning process that cultivates values of compassion, generosity, and social responsibility through participation in ritual practices rooted in Chinese religious beliefs within the Thai social context; 2) the Vegetarian Festival serves to transmit a culture of self-discipline in body, speech, and mind, as well as self-control, through religious observances and everyday practices, thereby promoting ethical learning and the formation of Chinese cultural identity; 3) the Chinese New Year Festival acts as a medium for instilling values of filial piety, family cohesion, and the continuity of Chinese cultural traditions through religious rituals and communal activities; 4) the festivals celebrating the birthdays or enlightenment days of deities constitute a process of transmitting belief systems and moral exemplars through rituals that connect faith with ethical learning and spiritual development; and 5) the Gong Tek funeral ritual represents a learning process that conveys values of filial piety, respect for ancestors, and Chinese cultural identity through religious practices that integrate belief, morality, and family relationships within the Thai social context. Religious rituals function as a crucial mechanism for transmitting values, beliefs, and social behaviors to younger generations through multiple modes of learning, including direct instruction, observational learning, symbolic learning, and learning through practice. These rituals not only enable participants to gain an understanding of the roles and significance of deities and ancestors, but also continuously foster awareness of filial piety, compassion, and social responsibility. Furthermore, the findings demonstrate that religious rituals serve as an essential instrument for strengthening and sustaining the cultural continuity and resilience of the community.

Keywords: religious ceremonies, learning, cultural transmission, Chinese community

บทนำ

ศาสนาพิธีและเทศกาลทางศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการส่งต่อและปลูกฝังวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในแง่ของความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อสังคม ในบริบทของชุมชนจีนในประเทศไทย การจัดพิธีกรรมทางศาสนาและเทศกาลสำคัญ เช่น พิธีตั้งกระเจาด เทศกาลกินเจ เทศกาลตรุษจีน วันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า และพิธีงัดเต็ก ไม่เพียงแต่มีความหมายทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ชุมชนสามารถเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีชีวิตและผู้ล่วงลับ รวมถึงคุณธรรมด้านความกตัญญูและความเมตตาได้อย่างเป็นรูปธรรม การเข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้ศรัทธาเกิดการเรียนรู้ในหลายมิติ ได้แก่ การเรียนรู้โดยตรงผ่านการรับรู้บทบาทและความสำคัญของพิธีกรรม การเรียนรู้โดยสังเกตจากการปฏิบัติของพระสงฆ์ อุบาสกอุบาสิกา หรือผู้นำชุมชน การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ผ่านวัตถุ พิธีกรรม และสัญลักษณ์ทางศาสนา และการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพิธีจริง ซึ่งส่งผลให้ค่านิยมและความเชื่อในชุมชนถูกสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่อย่างยั่งยืน บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและอธิบายการเรียนรู้และการปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธีของชุมชนจีนในประเทศไทย โดยเน้นเทศกาลและพิธีสำคัญของวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม กรุงเทพมหานคร เพื่อให้เห็นถึง

บทบาทของศาสนาพิธีในกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งให้กับความเชื่อและค่านิยมของชุมชน

ประวัติชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนเริ่มมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งสอดคล้องกับปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยผู้ที่อพยพส่วนใหญ่เป็นชาวจีนจากมณฑลทางตอนใต้ของประเทศจีน (中国南方) ทั้งนี้สามารถจำแนกกลุ่มผู้อพยพตามภาษาถิ่น (方言) ได้เป็น 5 กลุ่มหลัก ดังนี้ (นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์, 2558)

1. ชาวจีนแต้จิ๋ว (潮州) กลุ่มนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณเมืองซัวเถา (汕头) และพื้นที่ริมแม่น้ำฮั่น (韩江) ในมณฑลกวางตุ้ง (广东) ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน หรือที่เรียกว่า “เซาซุ” (潮州) ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในการอพยพเข้ามาในประเทศไทย

2. ชาวจีนแคะ (客家) ชาวจีนกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากชาวแต้จิ๋ว กล่าวคือ มักไม่รวมตัวอยู่เป็นกลุ่มเมืองใหญ่ แต่ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายตามพื้นที่ชนบท ทั้งทางตะวันออกและตะวันตกของมณฑลฮกเกี้ยน (福建) จนถึงกวางสี (广西) รวมทั้งพื้นที่ช่องเขาทางเหนือของมณฑลกวางตุ้ง คนจีนดั้งเดิมมักมองว่าชาวแคะเป็น “กลุ่มเร่ร่อน” (流民) ที่ไม่มีถิ่นฐานถาวรเหมือนกลุ่มชาติพันธุ์จีนอื่น ๆ โดยมีจำนวนน้อยในประเทศไทย

3. ชาวจีนไหหลำ (海南) กลุ่มนี้เป็นประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่บนเกาะไหหลำ (海南岛) ซึ่งปัจจุบันเป็นมณฑลไหหลำ แต่เดิมถือเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกวางตุ้ง ไม่ใช่คนพื้นเมืองดั้งเดิมทั้งหมด ผู้ที่อพยพมายังประเทศไทยส่วนมากมาจากพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ

4. ชาวจีนกวางตุ้ง (广东) เป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลกวางตุ้งและพื้นที่ใกล้เคียงในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน มีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเช่นกัน แม้จะไม่มากเท่าชาวแต้จิ๋ว

5. ชาวจีนฮกเกี้ยน (福建) มีถิ่นกำเนิดอยู่ในมณฑลฮกเกี้ยน โดยมีเมืองเอ๋เหมิง (厦门) เป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานและการค้าที่สำคัญ (นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์, 2558)

ประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา (佛教) ควบคู่กับลัทธิเต๋า (道教) และลัทธิขงจื๊อ (儒教) ผสมผสานกันไป ในสมัยสุโขทัยและอยุธยาไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการสร้างวัดพุทธศาสนานิกายมหายาน (大乘佛教) ของชาวจีน แต่พบเพียงการสร้างศาลเจ้า (庙宇) เพื่อใช้ในการประกอบศาสนกิจ ขณะที่การบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ชาวจีนก็มีกาศัยวัดไทยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เนื่องจากต่างก็เป็นพระพุทธศาสนา แม้จะเป็นคนละนิกายก็ตาม จนกระทั่งสมัยกรุงธนบุรี ชาวญวน (越南人) ซึ่งนับถือนิกายมหายานเช่นเดียวกับชาวจีนและมีพื้นฐานวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ได้เริ่มสร้างวัดพุทธศาสนามหายานขึ้นที่ฝั่งตะวันออกของธนบุรีเป็นแห่งแรก และต่อมาได้สร้างเพิ่มเติมในพื้นที่อื่น ๆ หลายแห่ง ชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าวจึงอาศัยวัดญวนเหล่านี้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏพระภิกษุรูปสำคัญจากจีนเข้ามาในประเทศไทย ได้แก่ พระภิกษุสกุเหิง (释可兴) ชาวมณฑลกวางตุ้ง ซึ่งเดินทางมาด้วยศรัทธาในความรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาในไทย ท่านจำพรรษาอยู่ ณ ศาลาร้างข้างวัดกุศลสมาคร ถนนเสือป่า ด้วยความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย จึงทำให้ชาวจีนเลื่อมใสศรัทธา และร่วมแรงร่วมใจกันบูรณะศาสนสถานร้างบริเวณถนนยาวราชจนกลายเป็นอารามจีนนิกายแห่งแรก มีชื่อว่า

“วัดย่งอเกีย” (荣福寺) ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดบำเพ็ญจีนพรต” ในช่วงเวลาเดียวกันยังมีพระภิกษุไฮซัน (释海参) ชาวมณฑลยูนนานจำพรรษาอยู่ที่วัดร้างตำบลบ้านหม้อ ชื่อ “วัดกำโล่วยี่” (感恩寺) ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดทิพยวารีวิหาร” พระภิกษุไฮซันได้ชักชวนพุทธศาสนิกชนร่วมกันบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้ให้เป็นอารามฝ่ายจีนนิกาย มีพระสงฆ์จำพรรษาสืบเนื่องตั้งแต่นั้น (นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์, 2558)

เมื่อจำนวนพระภิกษุจีนนิกายในประเทศไทยเพิ่มขึ้น พระอาจารย์สกเหิงจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องขยายจำนวนวัดให้สอดคล้องกับจำนวนพระสงฆ์และพุทธบริษัท จึงได้เชิญชวนศรัทธาญาติโยมร่วมสร้างอารามมหายานแห่งใหม่ที่ถนนเจริญกรุง ตำบลพลับพลาไชย ซึ่งกลายเป็นวัดฝ่ายมหายานที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในเวลานั้น คือ “วัดเล่งเน่ยยี่” (龙莲寺) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า “วัดมังกรกมลาวาส” (อ๋อมพร ตันกิติถิณูญ, 2546)

ประวัติความเป็นมาของวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม

วัดมังกรกมลาวาส ซึ่งเดิมมีชื่อว่า “วัดเล่งเน่ยยี่” (龙莲寺) ตั้งอยู่เลขที่ 423 ถนนเจริญกรุง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2414 โดยพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาโชฎีกกราชเศรษฐีเจ้ากรมท่าซ้ายร่วมกับพุทธศาสนิกชนชาวจีนดำเนินการก่อสร้าง ใช้พื้นที่ทั้งหมด 4 ไร่ 18 ตารางวา และใช้เวลาก่อสร้างประมาณ 8 ปี จึงแล้วเสร็จ วัดนี้ได้รับการขนานนามว่า “เล่งเน่ยยี่” โดยมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามคติความเชื่อจีน คือ “เล่ง” (龙) หมายถึง มังกร “เน่ย” (莲) หมายถึง ดอกบัว และ “ยี่” (寺) หมายถึง อารามหรือวัด การตั้งชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับหลักชัยภูมิและศาสตร์ฮวงจุ้ย (風水) อันเป็นแนวปฏิบัติสำคัญของจีนโบราณ ส่งผลให้วัดแห่งนี้เป็นสังฆารามนิกายมหายานที่มีศิลปกรรมอันวิจิตรตระการตา ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดมังกรกมลาวาส” พร้อมทั้งอาราธนาพระอาจารย์สกเหิง (释法兴) เป็นเจ้าอาวาส และพระราชทานสมณศักดิ์เป็น “พระอาจารย์จีนวังสสมาธิวัตร” ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ นิกายจีนรูปแรกของประเทศไทย ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสถาปนาพระพุทธรูปนิกายมหายานสายจีนในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ (อ๋อมพร ตันกิติถิณูญ, 2546; พระศรีธัญย์ ช่างกุล, 2563)

วัดโพธิ์แมนคุณาราม (普门报德寺) ตั้งอยู่ในซอยวัดโพธิ์แมนคุณาราม ถนนสาธุประดิษฐ์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2502 โดยพระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (โพธิ์แจ้ง, 普照法师) การก่อสร้างดำเนินไปตามแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยเริ่มจากการสร้างวิหารบูรพาจารย์ วิหารพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร วิหารพระโพธิสัตว์กษิติครรภ์ วิหารพระพุทธ ภูสิษฐ์ หอฉัน และกำแพงรอบวัด จากนั้นจึงมีการสร้างเพิ่มเติม ได้แก่ วิหารบรรพบุรุษ หอธรรม “ประภาสวิทยาคาร” จนถึงปี พ.ศ. 2510 ได้มีการวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2514 ปัจจุบันวัดโพธิ์แมนคุณารามถือเป็นวัดจีนนิกายมหายานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร มีพระสงฆ์จำพรรษากว่า 50 รูป และโดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานศิลปะแบบจีน ไทย และทิเบต อย่างกลมกลืน อันสะท้อนถึงพุทธวัฒนธรรมทางศาสนาและศิลปกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย (อ๋อมพร ตันกิติถิณูญ, 2546)

ศาสนาพิธีที่สำคัญของวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม

1. พิธีการทิ้งกระจาด

พิธีการทิ้งกระจาดเป็นศาสนาพิธีที่สำคัญของวัดมังกรกมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2560; อัมพร ตันกิติถิโย, 2546)

เทศกาลจงหยวน (中元节) ตรงกับวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วันสารทจีน” ในช่วงเทศกาลนี้ ชาวจีนมักจัดพิธีทิ้งกระจาด (放生、施食) หรือโปรยทาน เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ดวงวิญญาณไร้ญาติและแจกทานแก่ผู้ยากไร้ ถือเป็นเทศกาลสำคัญรองจากตรุษจีน (春节) วัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความกตัญญู และเทศกาลจงหยวนยังสะท้อนค่านิยมดังกล่าว โดยส่งเสริมให้ผู้คนรำลึกถึงและเคารพบรรพบุรุษ

ความสำคัญของเทศกาลจงหยวนเชื่อมโยงทั้งกับศาสนาเต๋า และศาสนาพุทธ คำว่า “จงหยวน” มีรากศัพท์มาจากศาสนาเต๋า ในคัมภีร์เต๋า วันแรกของเดือน 1 เรียกว่า วันชางหยวน (长元) วันที่ 15 เดือน 7 คือวันจงหยวน และวันที่ 15 เดือน 10 คือวันเซี่ยหยวน (西元) ในคัมภีร์เต๋าที่เรียกว่า ซูหลินยี (素林仪) กล่าวถึงว่าในวันจงหยวน เทพเจ้าที่รับผิดชอบแผ่นดินโลกจะลงมาจากสวรรค์เพื่อตรวจสอบความดีความชั่วของมนุษย์ นักบวชเต๋าสวดมนต์ในวันดังกล่าว และผีร้ายหรือผีหิวโหยจะได้รับการปลดปล่อย โดยบุญกุศลจากการทำทานของผู้มีชีวิตจะช่วยให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นได้รับส่วนบุญ ทั้งนี้ เทศกาลจงหยวนมีอีกชื่อหนึ่งว่า “หยูลาง” (驱狼) ซึ่งสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ถึงการกลับหัวกลับหาง หมายถึงดวงวิญญาณของผู้ตายที่ถูกทำโทษและห้อยศีรษะลง ผู้มีชีวิตจะอุทิศส่วนบุญให้เพื่อให้ผู้ตายพ้นจากสภาพดังกล่าว นับเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและความเมตตาต่อดวงวิญญาณทั้งปวง (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2560)

ในพระสูตรของนิกายมหายาน มีตอนหนึ่งกล่าวถึงสมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ในเมืองกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยพระภิกษุที่เข้าห้อมล้อมสดับพระธรรมเทศนา ขณะนั้นพระอานนท์ได้นั่งสมาธิบำเพ็ญเพียรเพียงลำพังในที่สงัด ระหว่างนั้นพระอานนท์ทอดสายตาไปเห็นอสุรกายตนหนึ่ง พระอานนท์เกิดความสะดุ้งกลัวต่อมรณภัย จึงถามอสุรกายถึงวิธีพ้นจากชะตากรรม อสุรกายตอบว่า พระอานนท์จะพ้นจากมรณภัยได้ ต้องบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บริจาคทานแก่ผู้ยากไร้ และแผ่กุศลไปให้อสุรกายทั้งหลาย เพื่อให้พระอานนท์มีอายุยืน และอสุรกายเหล่านั้นได้รับส่วนกุศลไปพ้นทุกข์ภาวะสู่สุคติ พระอานนท์ได้นำเรื่องนี้ขึ้นกราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงเห็นด้วย และทรงแสดงว่า การบริจาทานให้อสุรกายนั้นไม่ยาก เนื่องจากอสุรกายได้สร้างอุศลกรรมไว้มาก จำเป็นต้องนิมนต์พระอริยเจ้ามาประชุมเจริญพระคาถาเจี๊ยะยูไล (斋语) จึงจะเป็นผลแก่อสุรกาย พระอานนท์จึงปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ การทำบุญทิ้งกระจาดที่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จึงมีลักษณะให้ทานทั้งแก่ผี และผู้ยากไร้ ในส่วนที่ให้ผีจะมีอาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า เงินทองกระดาษ และของใช้ทำจากกระดาษเพื่อนำไปเผา ส่วนที่ให้ทานแก่ผู้ยากไร้จะเป็นอาหารเจ เช่น ข้าวสาร และของใช้ เช่น เสื้อผ้า กุญแจ (帽) และเกี้ยว (草鞋) เป็นต้น ซึ่งสะท้อนถึงคติความกตัญญูและความเมตตาต่อผู้มีชีวิตและดวงวิญญาณ นอกจากนี้ พิธีทิ้งกระจาดยังนิยมจัดในช่วงเทศกาลกินเจ และพิธีงิ้วเต็ก อื่น ๆ ในงานงิ้วเต็กจะมีการจัดทำรูปกระดาษขนาดใหญ่ เรียกว่า “ไต้ซื่อเอี้ย” (大士像纸) โดยบนเศียรของรูปกระดาษนั้นมักประดิษฐานรูปพระกวนอิม เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าพระโพธิสัตว์มีบทบาทในการดูแลและควบคุมไม่ให้ผีปีศาจแย่งชิงเครื่องเซ่นไหว้

การประกอบพิธีทิ้งกระจาดที่ปฏิบัติกันทั่วไป มักเชิญเทพเจ้าจากสถานที่ต่าง ๆ มาสู่โรงพิธี โดยนำกระดาษรูปจากศาลเจ้านั้น ๆ เข้าร่วมพิธีด้วย การทิ้งกระจาดสามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ รูปแบบแรกคือการทิ้งกระจาดฟ้า (天施) ทำโดยจัดสิ่งของที่จะโปรยทานไว้บนที่สูง จากนั้นโยนสิ่งของบางอย่างลงมาเพื่อเป็นพิธี หรืออาจใช้ไม้ตีหัวมลายเพื่อแลกรับสิ่งของ รูปแบบที่ 2 คือ การทิ้งกระจาดดิน (地施) บางแห่งจัดขึ้น

หลังการทิ้งกระจาดฟ้า 10 วัน แต่บางแห่งจัดในวันเดียวกัน โดยวางสิ่งของ เช่น เครื่องเซ่นไหว้ บนพื้นดิน เพื่อให้ญาติปีศาจรับส่วนบุญ หลังจากนั้นจึงแจกสิ่งของเหล่านั้นเป็นทานแก่ผู้ยากไร้ต่อไป ซึ่งพิธีทิ้งกระจาดทั้งสองรูปแบบสะท้อนความเชื่อในการแบ่งปันบุญกุศลทั้งแก่ดวงวิญญาณและผู้มีชีวิต และเป็นการปลูกฝังค่านิยมด้านความกตัญญูและความเมตตาในชุมชนจีน (วัดมังกรกลาواس, 2561)

ภาพที่ 1: พิธีทิ้งกระจาดวัดมังกรกลาواس
(วัดมังกรกลาواس, 2568)

ภาพที่ 2: พิธีทิ้งกระจาดวัดโพธิ์แมนคุณาราม
(วัดโพธิ์แมนคุณาราม, 2568)

2. เทศกาลกินเจ

เทศกาลกินเจ (齋节) ของชุมชนชาวจีนในประเทศไทย จัดขึ้นระหว่างวันที่ 29 หรือ 30 เดือน 8 จันทรคติจนถึงวันที่ 9 เดือน 9 จันทรคติของจีน แม้ว่าสังคมชาวจีนในแผ่นดินใหญ่จะไม่มีเทศกาลนี้ก็ตาม เทศกาลกินเจถือเป็นการนับถือจักรพรรดิทั้งเก้า ผู้ที่ปฏิบัติตามธรรมเนียมจะสวมชุดขาว และถือศีลกินเจต่อเนื่องเป็นเวลา 10 วัน ในช่วงเทศกาลจะมีพิธีกรรมหลายขั้นตอน ดังนี้ (อ้อมพร ตันกิติภิญโญ, 2546; พระศรีธัญย์ ช้างกุล, 2563)

ในวันแรกของเทศกาล จะมีการตั้งเสาไม้ใหญ่ในบริเวณมณฑลพิธี พระหรืออุบาสกผู้ประกอบพิธีจะทำการกราบไหว้และอัญเชิญเทพเจ้าทั้งเก้าจากสวรรค์ มาประทับเป็นประธานของงาน ก่อนทำพิธี ผู้ถือศีลจะต้องอาบน้ำ กินเจ และแต่งชุดขาวเพื่อความบริสุทธิ์สะอาด จากนั้นจะจุดตะเกียง 9 ดวงบนเสา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเทพเจ้าทั้งเก้า หลังจากนั้นพิธีกรรมกินเจจะเริ่มขึ้น

ในวันที่ 3 ของเทศกาล บางแห่งจะมีขบวนแห่โห่หารไปตามถนน โดยมีผู้ถือป้ายศาลาและเทพเจ้านำทาง เพื่อให้เทพเจ้าประธานพรและปกป้องรักษาประชาชนจากภัยพิบัติ วันที่ 6 ตอนกลางคืน จะมีพิธีลอยกระทง และวันที่ 9 ซึ่งถือเป็นวันสำคัญที่สุด เชื่อกันว่าเทพเจ้าได้ประทับอยู่กับผู้ถือศีล ดังนั้นผู้ร่วมพิธีจะประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าอย่างเข้มข้น เช่น การเดินลุยไฟ หรือใช้เหล็กแหลมแทงแก้ม ก่อนที่จะมีขบวนแห่ส่งเจ้ากลับสู่สวรรค์

เทศกาลกินเจเผยแพร่มายังประเทศไทยโดยชาวดัตช์ ที่อพยพจากมณฑลฮกเกี้ยน และพิธีกรรมมักเน้นใช้สีเหลือง ซึ่งถือเป็นสีของพระเจ้าแผ่นดิน ดังนั้นธงและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลกินเจ จึงมักใช้สีเหลือง โดยรายละเอียดของพิธีกรรมจะแตกต่างกันไปตามแต่ละศาลเจ้าหรือชุมชน

ตามปกติพระและเณรที่วัดมังกรกลาواسและวัดโพธิ์แมนคุณาราม ฉันทอาหารมังสวิรัตและผลไม้เท่านั้น เมื่อถึงเทศกาลกินเจ พระและเณรจึงเปลี่ยนมาฉันทอาหารเจภายในวันที่กินเจ มีการตักเซ่น 1 ครั้ง หมายถึง ถวายข้าวพระพุทธในโบสถ์ ตักเซ่น 2 ครั้ง หมายถึง เรียกพระและเณรฉันทอาหาร (เจ) ตักเซ่น 3 ครั้ง หมายถึง อุบาสกอุบาสิกาที่สวมใส่ชุดสีขาวทั้งชุดและกินเจ มาทานอาหารในโรงเจ ในช่วง 10 วันของเทศกาลกินเจนั้น ถ้าไม่แต่งกายชุดขาวและไม่ทานอาหารเจ ไม่สามารถเข้าโรงเจภายในวัดได้ เพราะถือว่า โรงเจเป็นสถานที่บริสุทธิ์ ต้องเป็นพระ เณร และผู้ที่แต่งกายชุดขาวพร้อมทั้งทานอาหารเจ เท่านั้น ที่สามารถเข้าโรงเจได้

แต่ถ้าหมดจากเทศกาลกินเจแล้ว สวมชุดอะไรก็ได้ และสามารถทานอาหารตามปกติ เว้นแต่พระและเณรในวัดที่ต้องฉันแต่อาหารมังสวิรัตและผลไม้ (อ้อมพร ตันกิติถิโย, 2546; พระศรีญ์ ช่างกุล, 2563)

ภาพที่ 3: เทศกาลกินเจวัดมังกรกมลาวาส
(วัดมังกรกมลาวาส, 2568)

ภาพที่ 4: เทศกาลกินเจวัดโพธิ์แมนคุณาราม
(วัดโพธิ์แมนคุณาราม, 2568)

3. เทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีน (春节) หรือที่เรียกว่า เทศกาลหยวนเซียว (元宵节) ถือเอาวันที่ 1 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติของจีนเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีน ซึ่งเป็นเทศกาลสำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ชาวจีนได้หยุดพักผ่อนติดต่อกันประมาณ 6 วัน และบางคนอาจยาวนานถึง 15 วัน หลังจากทำงานมาตลอดทั้งปี

ในระหว่างเทศกาลนี้ นอกจากการไหว้พระและเทพเจ้าแล้ว ชาวจีนยังนิยมไหว้บรรพบุรุษของครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว และไปไหว้เทพเจ้าที่วัดจีน และศาลเจ้าจีน นอกจากนี้ ชุมชนยังจัดการแสดงงิ้วเพื่อเป็นการตอบแทนเทพเจ้าที่คุ้มครองชาวบ้าน ทั้งผู้สูงอายุและเด็กจะเข้าร่วมพิธีไหว้พระพุทธรูปและเทพเจ้าตามศาลเจ้าที่ใกล้บ้าน มีการมอบซองเงินมงคลเรียกว่า แต้เอี้ย เพื่อความโชคดีในปีใหม่ ศาลเจ้าบางแห่งยังมีการเชดสิงโต และมังกร รวมถึงการท่ายปริศนา เพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลอีกด้วย

ในคืนก่อนวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ซึ่งตรงกับคืนก่อนวันตรุษจีน พระสงฆ์ที่วัดมังกรกมลาวาสจะสวดมนต์ทำวัตรเช้าเวลาประมาณ 23.00 น. จนถึงเที่ยงคืนเศษ จากนั้นจึงเปิดวัดให้สาธุชนเข้ามาสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นกระทำสิ่งดี ๆ และมงคลในวันขึ้นปีใหม่ของจีน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้รับพลังมงคลตลอดปี ทั้งนี้ ในช่วงเทศกาลพระสงฆ์จะปฏิบัติกิจตามปกติ แต่มีบางรูปทำหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่สาธุชนที่มาสักการะ

ในช่วงเทศกาลตรุษจีน สาธุชนมักพาครอบครัวไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกบริเวณของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสะเดาะเคราะห์กับเทพไ้ส่วยเอี้ยะ (太岁爷) ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งโชคชะตา ความเชื่อนี้ถือว่าการสะเดาะเคราะห์จะจัดสิ่งไม่เป็นมงคลออกจากชีวิตและเปิดทางรับสิ่งที่ดีเข้ามาในปีใหม่ นอกจากนี้ ผู้คนยังนิยมไหว้เทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ยะ (财神爷) เทพเจ้าแห่งโชคลาภ เพื่อขอให้กิจการค้าขายประสบความสำเร็จ มีกำไรและความมั่งคั่งตลอดปี เนื่องจากวันตรุษจีนเป็นวันขึ้นปีใหม่ของจีน การเข้าวัดเพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสะเดาะเคราะห์จึงถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและมงคลให้แก่ชีวิตในปีใหม่

ภาพที่ 5: เทศกาลตรุษจีนวัดมังกรกมลาวาส
(วัดมังกรกมลาวาส, 2568)

ภาพที่ 6: เทศกาลตรุษจีนวัดโพธิ์แมนคุณาราม
(วัดโพธิ์แมนคุณาราม, 2568)

4. เทศกาลวันเกิด-วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า

ทุกศาลเจ้าของชุมชนจีนจะมีเทพประธาน ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือเป็นหลัก เมื่อถึงวันคล้ายวันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้าประจำศาล เจ้าหน้าทีหรือผู้ดูแลศาลจะจัดพิธีไหว้อย่างยิ่งใหญ่และเป็นระเบียบ ตัวอย่างเช่น สำหรับเจ้าแม่กวนอิม จะมีวันสำคัญสามวัน ได้แก่ วันที่ 19 จันทรคติ เดือน 2 เป็นวันคล้ายวันเกิดของเจ้าแม่กวนอิม, วันที่ 19 จันทรคติ เดือน 6 เป็นวันที่เจ้าแม่กวนอิมออกบวช และวันที่ 19 จันทรคติ เดือน 9 เป็นวันบรรลุนิติภาวะของเจ้าแม่กวนอิม ในสามวันนี้ ศาลเจ้าแม่กวนอิมจะมีพิธีไหว้อย่างยิ่งใหญ่ สำหรับเทพเจ้าอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ผู้ดูแลศาลเจ้ามักจดจำและเฝ้าดูแลวันสำคัญเหล่านี้ เพื่อให้พิธีกรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องและเป็นไปตามประเพณี

ผู้คนที่มาเยือนวัดมังกรกมลาวาสเป็นประจำจะสามารถทราบได้ว่าวันใดเป็นวันคล้ายวันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า โดยข้อมูลนี้สามารถตรวจสอบได้จากหนังสือเล่มเล็กที่เรียกว่า “แหล่งยักเท้า” (来历册) ซึ่งเป็นหนังสือปกสีแดง มีลักษณะคล้ายปฏิทิน 100 ปี ระบุวันสำคัญต่าง ๆ ของจีน สำหรับผู้ที่อ่านหนังสือเล่มนี้ได้ ต้องมีความรู้ด้านภาษาจีน เนื่องจากตัวอักษรทั้งหมดเป็นภาษาจีน

ในช่วงเทศกาลวันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า พระภิกษุและเณรในวัดจะสวดมนต์และทำวัตรเช้า-เย็นตามปกติ แต่จะมีพิธีกรรมพิเศษเพิ่มเติม ในเวลาประมาณ 10.00 น. พระภิกษุและเณรจะสวดมนต์ถวายพุทธบูชา หากเป็นวันสำคัญของเทพองค์ใด พระและเณรจะสวดมนต์ถวายพุทธบูชาโดยตรงหน้าเทพองค์นั้น เพื่อเป็นการสรรเสริญ ตอบแทนพระคุณ และระลึกถึงคุณความดีของเทพเจ้าผู้นั้น ทั้งนี้ การถวายภัตตาหารและการสวดพุทธบูชาในโอกาสปกติเป็นการเพิ่มบารมีให้กับผู้มีชีวิต แต่หากเป็นพิธีที่กระเจาดหรือก่งเต็ก การสวดพุทธบูชาจะเป็นการเสริมสร้างบารมีและอุทิศผลบุญแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ภาพที่ 7: พิธีวันเกิด-วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้าของ
วัดมังกรกมลาวาส (วัดมังกรกมลาวาส, 2568)

ภาพที่ 8: พิธีวันเกิด-วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้าของ
วัดโพธิ์แมนคุณาราม (วัดโพธิ์แมนคุณาราม, 2568)

5. พิธีงเด็ก

พิธีงเด็กเป็นศาสนาพิธีที่สำคัญของวัดมั่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม (ธรรมาภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์, 2547) โดยคำว่า “กงเด็ก” (功德) ประกอบด้วยคำสองคำคือ “กง” (功) และ “เด็ก” (德) ซึ่งคำว่า กง (功) ในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน หมายถึง การกระทำสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์แทนวิญญาณผู้ล่วงลับ ซึ่งจะนำมาซึ่งบุญกุศลและผลแห่งสุคติแก่วิญญาณนั้น ส่วนคำว่า เด็ก (德) หมายถึง กุศลกรรมที่เกิดจากการกระทำดี ซึ่งจะได้รับอำนาจและการดลบันดาลจากพระรัตนตรัยและเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ ให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับได้รับความสุขอย่างแท้จริง พิธีงเด็ก เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์จิ้น (พ.ศ. 808–963) ประเทศจีน และต่อมากลายเป็นประเพณีนิยมปฏิบัติกันทั่วไป

สาเหตุที่พุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานนิยมจัดพิธีงเด็ก มาจากการเจริญรอยตามโบราณประเพณีที่ปรากฏในพระสูตรฝ่ายมหายาน กล่าวคือ ในอดีต เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เชตะวันวิหาร กรุงสาวัตถี ท่ามกลางพระภิกษุผู้สดับพระธรรมเทศนา ครั้นถึงเวลาปัจฉิมยาม มีเทพบุตรองค์หนึ่งพร้อมบริวารนำเครื่องสักการะแห่ลงมาถวายสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าและยังคงเฝ้าสดับพระธรรมเทศนาด้วย เมื่อพระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นเทพบุตร ทรงทราบด้วยญาณอันแจ่มแจ้ง และทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่าพระมหาเถรรูปหนึ่งได้กระทำการบาปด้วยการฆ่ามารดาของตน และหลบหนีไปอุปสมบทเป็นภิกษุ มุ่งศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด รักษาข้อวัตรสมณเพศ และบำเพ็ญทานแก่คนยากจนอย่างสม่ำเสมอตลอดชีวิต ต่อมาพระมหาเถรผู้นั้นได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายาจารย์ เมื่อพระมหาเถรสิ้นชีวิต ผลกรรมเก่าจากการฆ่ามารดาทำให้ต้องเสวยทุกข์ในนรกอเวจี ศิษย์ภิกษุผู้หนึ่งซึ่งมีญาณสมาธิได้ตรวจสอบไปยังอบายภูมิ จนพบพระอาจารย์เสวยทุกข์ จึงเล่าเรื่องให้ภิกษุทั้งหลายฟังด้วยความสงสาร เพื่อช่วยพระอาจารย์ให้พ้นทุกข์ ภิกษุเหล่านั้นจึงจัดทำพิธีงเด็ก อุทิศผลบุญกุศลไปให้พระมหาเถร พระมหาเถรได้รับอานิสงส์จากการอุปสมบทและการบำเพ็ญทานที่ผ่านมา ทำให้พ้นทุกข์และขึ้นสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อเสวยสุข พระพุทธองค์ทรงแสดงอริยสัจ 4 แก่เทพบุตร ผู้ซึ่งบรรลุนิพพานหลังฟังคำสอน และกราบทูลลาพระพุทธองค์เพื่อพากลับไปยังสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานจึงปฏิบัติตามแบบอย่างพระสูตรดังกล่าว โดยเมื่อบิดามารดาญาติพี่น้อง หรือผู้มีอุปการคุณถึงแก่กรรม จะจัดทำพิธีงเด็กเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ในการประกอบพิธีงเด็ก จะมีการเชิญพระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อขอพระบารมีอภินิหารของพระพุทธเจ้า ช่วยโปรดสัตว์ และช่วยให้ดวงวิญญาณผู้ล่วงลับไปสู่สวรรค์ นอกจากนี้ ภายในพิธียังมีการเผาเครื่องกระดาดซึ่งจำลองเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น ตึก, เครื่องเรือน, รถยนต์, วิทยุ, โทรทัศน์, รูปคนไข้ และหีบบรรจุเงิน เพื่อให้ผู้ตายสามารถนำไปใช้ชำระหนี้สินค้างค้ำในโลภมนุษย์ กรณีที่มีการทวงหนี้เกิดขึ้น ณ ยมภูมิ

ภาพที่ 9: พิธีงเด็กวัดมั่งกรมลาวาส
(วัดมั่งกรมลาวาส, 2568)

ภาพที่ 10: พิธีงเด็กวัดโพธิ์แมนคุณาราม
(วัดโพธิ์แมนคุณาราม, 2568)

แนวทางการเรียนรู้และการปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธี

ศาสนาพิธีถือเป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากพิธีกรรมศาสนา ส่งเสริมการรับรู้และการปฏิบัติตามค่านิยม ความเชื่อ และบทบาททางสังคมของผู้เข้าร่วม โดยสามารถอธิบาย การเรียนรู้ผ่านสี่รูปแบบหลักได้ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยตรง (Direct Learning) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือกิจกรรมที่เข้าร่วม โดยตรง เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรม การสวดมนต์ หรือการถวายสิ่งของ ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมรับรู้บทบาทหน้าที่ ศีลธรรม และคุณค่าของการกระทำทางศาสนา (Kolb, 1984)

2. การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational Learning) การเรียนรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรมของผู้ ปฏิบัติพิธี เช่น พระสงฆ์ นักบวช หรือผู้มีประสบการณ์ในพิธีกรรม การสังเกตช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจลำดับ ขั้นตอนและความหมายของพิธี รวมถึงบทบาททางสังคมของผู้เกี่ยวข้อง (Bandura, 1977)

3. การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Learning) พิธีกรรมศาสนามักใช้สัญลักษณ์ เช่น การใช้ เครื่องหมายทางศาสนา สี ประติมากรรม หรือท่าทางพิธีกรรม เพื่อสื่อถึงค่านิยม ความเชื่อ และบทบาทของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ การตีความสัญลักษณ์เหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมซึมซับและเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง (Durkheim, 1912)

4. การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential Learning) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมอย่างจริงจัง เช่น การสวดมนต์ การถวายสิ่งของ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมเฉลิมฉลอง ทำให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัสประสบการณ์ทาง ศาสนาโดยตรง และซึมซับค่านิยม ศีลธรรม และความเชื่อของชุมชนอย่างยั่งยืน (Kolb, 1984; Bandura, 1977)

วิเคราะห์การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธีของของวัดมิ่งกรมลาวาสและ วัดโพธิ์แมนคุณาราม

1. การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านพิธีการทิ้งกระจาด

1.1 การเรียนรู้โดยตรง (Direct learning) พิธีทิ้งกระจาดในเทศกาลสงกรานต์เป็นเวทีที่ถ่ายทอด ความรู้และค่านิยมทางศาสนาโดยตรงต่อผู้เข้าร่วม ตั้งแต่การอธิบายความหมายของการทิ้งกระจาด การอุทิศ ส่วนบุญให้ดวงวิญญาณไร้ญาติ การแจกทานแก่ผู้ยากไร้ ไปจนถึงขั้นตอนการจัดอาหาร เครื่องเซ่น และสวด มนต์ในพิธี ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ข้อปฏิบัติอย่างเป็นระบบและถูกต้องจากพระสงฆ์หรือผู้นำพิธี ทั้งเรื่องเวลาการ ประกอบพิธี วิธีการสวดมนต์ และบทบาทของเครื่องเซ่นต่าง ๆ ทำให้ค่านิยมด้านความกตัญญู ความเมตตา และการช่วยเหลือผู้อื่นฝังอยู่ในจิตใจอย่างชัดเจน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการสอนผู้เข้าร่วมให้เข้าใจความสำคัญของการ ทำบุญ การอุทิศส่วนกุศล และการโปรดสัตว์ทั้งหกภูมิ ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้และข้อปฏิบัติที่ถูกต้องจากผู้มี ประสบการณ์โดยตรง

1.2 การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational learning) ผู้เข้าร่วมพิธีเรียนรู้โดยสังเกตพฤติกรรมของ พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และผู้เข้าร่วมพิธีท่านอื่น ๆ ตั้งแต่การวางป้ายวิญญาณ การสวดมนต์ การเจริญสมา กรรม การประพรมน้ำมนต์ และการข้ามสะพานจำลองเพื่อชำระดวงวิญญาณ การสังเกตการปฏิบัติของผู้อื่น ทำให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจวิธีปฏิบัติและทัศนคติที่เหมาะสมต่อการทำบุญ การเคารพและอุทิศส่วนกุศล นอกจากนี้ การเห็นพระสงฆ์และผู้ประกอบพิธีปฏิบัติพิธีอย่างละเอียดและเป็นระเบียบ ยังช่วยปลูกฝังความสำคัญของ ความเรียบร้อยและความเคารพต่อศาสนา

1.3 การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) พิธีทั้งกระจาดเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา เช่น ป้ายวิญญาณรวมที่แทนดวงวิญญาณผู้ล่วงลับ ข้าว อาหารเจ ชากงหรือโหวงก่ง ข้าวสาร เหยี่ยวร้อยเชือก สะพานจำลองเงิน-ทอง และซึกขระที่ใช้ประกอบพิธี ทุกองค์ประกอบเหล่านี้มีความหมายสื่อถึงการอุทิศบุญ การชำระกรรม และการโปรดสัตว์ การสวดมนต์ การเจริญสมากรรม และการประพรมน้ำมนต์ต่าง ๆ ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ การปลดปล่อยจากอกุศลกรรม และการเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ ผู้เข้าร่วมเรียนรู้คุณค่าของการให้ การอุทิศบุญ และความเชื่อทางศาสนาโดยผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรม

1.4 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential learning) ผู้เข้าร่วมพิธีได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การลงชื่อจองโต๊ะ ตั้งป้ายวิญญาณ วางสิ่งของบนโต๊ะ เจริญพระพุทธมนต์ ข้ามสะพานจำลอง การโปรยข้าวสารและดอกไม้ ตลอดจนการแจกอาหารให้คนยากจน การปฏิบัติจริงเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมสัมผัสประสบการณ์ตรง ทำให้ซึมซับค่านิยมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ด้อยโอกาส และการทำความดีเพื่อวิญญาณของผู้ล่วงลับ การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจึงทำให้ความเชื่อและค่านิยมฝังลึกในจิตใจและสามารถถ่ายทอดต่อไปได้อย่างยั่งยืน

2. การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านเทศกาลกินเจ

2.1 การเรียนรู้โดยตรง (Direct learning) เทศกาลกินเจให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ค่านิยมและบทบาททางศาสนาอย่างชัดเจน ผ่านการปฏิบัติพิธีอย่างเป็นลำดับขั้น เช่น การอาบน้ำ กินเจ แต่งชุดขาว การตั้งเสาไม้ใหญ่ การจุดตะเกียง 9 ดวง และการสวดบูชาเทพเจ้าทั้งเก้า การสอนและคำชี้แนะจากพระสงฆ์และอุบาสกในพิธีทำให้ผู้เข้าร่วมทราบถึงความหมาย ความสำคัญ และวิธีปฏิบัติของแต่ละกิจกรรม ตลอดจนเรียนรู้คุณธรรม เช่น ความกตัญญู ความศรัทธา และความเคารพต่อเทพเจ้า

2.2 การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational learning) ผู้เข้าร่วมเทศกาลจะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของผู้นำพิธีและผู้ร่วมพิธีท่านอื่น เช่น การสวมชุดขาว การถือศีลกินเจ การเข้าร่วมขบวนแห่ การเดินลุยไฟ หรือการแทงแค้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้คุณธรรมผ่านการสังเกตพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่าง การเห็นพิธีกรรมแบบเต็มรูปแบบทำให้ผู้เข้าร่วมซึมซับค่านิยมด้านความบริสุทธิ์ การปฏิบัติศีล และการเคารพต่อเทพเจ้าอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) เทศกาลกินเจเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม เช่น ชุดขาวที่สื่อถึงความบริสุทธิ์สะอาด การตีระฆังตามจำนวนครั้งเพื่อสื่อความหมาย การใช้สีเหลืองแทนพระเจ้าแผ่นดิน และตะเกียง 9 ดวงแทนเทพเจ้าทั้งเก้า รวมถึงพิธีเดินลุยไฟและแทงแค้นที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ต่อความศรัทธา การใช้สัญลักษณ์เหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจบทบาทของศาสนาในชีวิตประจำวัน และซึมซับค่านิยมด้านความศรัทธา ความบริสุทธิ์ และความเคารพต่อผู้มีอุปการคุณและเทพเจ้า

2.4 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential learning) เทศกาลกินเจเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ตั้งแต่การสวมชุดขาว กินอาหารเจ การเข้าร่วมขบวนแห่ การทำพิธีบูชา การลุยไฟหรือแทงแค้น การสวดมนต์ และการเข้าร่วมในโรงเจ การปฏิบัติจริงเหล่านี้ทำให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัสและเข้าใจค่านิยมทางศาสนา เช่น การถือศีล การรักษาความบริสุทธิ์ และความเชื่อในการอัญเชิญเทพเจ้ามาปกปักรักษาชุมชน การลงมือปฏิบัติยังช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมและคุณธรรมทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง และทำให้ความเชื่อกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

3. การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านเทศกาลตรุษจีน

3.1 การเรียนรู้โดยตรง (Direct learning) เทศกาลตรุษจีนเป็นตัวอย่างของการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาที่ชัดเจน เพราะพิธีกรรมต่าง ๆ ในเทศกาลนี้ถ่ายทอดคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมจีนไปยังผู้เข้าร่วมทุกวัย เริ่มตั้งแต่การไหว้พระและเทพเจ้า การกราบไหว้บรรพบุรุษ การเข้าร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์ และการกราบไหว้เทพเจ้าไฉ่ซิงเอี้ยะ ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยตรงที่ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้เกี่ยวกับค่านิยมความกตัญญู ความศรัทธา และความเชื่อเรื่องโชคลาภผ่านคำสอนและการชี้แนะจากพระสงฆ์หรือผู้สูงอายุ

3.2 การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational learning) ผู้เข้าร่วมเทศกาลจะสังเกตพฤติกรรมของผู้นำพิธี เช่น พระสงฆ์ที่สวดมนต์ในคืนก่อนวันขึ้นปีใหม่ การจัดเตรียมสิ่งของสักการะ การสะเดาะเคราะห์ หรือการเชดสิงโตและมังกร ซึ่งการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมซึมซับบทบาทหน้าที่และคุณธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ๆ และคนรุ่นใหม่ที่อาจไม่สามารถเข้าใจความหมายเชิงลึกของพิธีแต่สามารถเรียนรู้ค่านิยมผ่านการมีส่วนร่วมและการสังเกตได้

3.3 การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) สัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น การมอบซองเงินมงคล (แต๊ะเอีย) การเชดสิงโตและมังกร การทนายปริศนา และการกราบไหว้เทพเจ้าเฉพาะด้าน สื่อสารถึงค่านิยมด้านความโชคดี ความมั่งคั่ง และความปกป้องคุ้มครองของครอบครัวและชุมชน ผ่านสัญลักษณ์ที่มีความหมายลึกซึ้ง ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจบทบาทและคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยไม่ต้องอธิบายเป็นคำพูดทั้งหมด

3.4 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential learning) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติช่วยให้ผู้เข้าร่วมเทศกาลตรุษจีนได้รับประสบการณ์ตรง ผ่านการเข้าร่วมพิธีไหว้พระ ไหว้เทพเจ้าที่วัดหรือศาลเจ้า การสะเดาะเคราะห์ และการชมการแสดงงิ้ว เชดสิงโตและมังกร การปฏิบัติจริงเหล่านี้ทำให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจคุณค่าทางศาสนา ความกตัญญู และความเชื่อเรื่องโชคลาภอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชน

4. การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านเทศกาลวันเกิด-วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า

4.1 การเรียนรู้โดยตรง (Direct learning) ผู้เข้าร่วมพิธี เช่น ประชาชนและผู้ศรัทธา จะได้เรียนรู้วันสำคัญของเทพเจ้าประจำศาล รวมถึงบทบาทและคุณค่าของเทพเจ้าผ่านการสวดมนต์ การถวายพุทธบูชา และการประกอบพิธีให้อย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมซึมซับค่านิยมทางศาสนา เช่น ความกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่และผู้มีคุณธรรม และความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

4.2 การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational learning) ผู้เข้าร่วมพิธีจะได้เรียนรู้วิถีปฏิบัติและลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมจากพระภิกษุ เณร และเจ้าหน้าที่ศาลเจ้าที่ดำเนินพิธีตามประเพณี ผู้เข้าร่วมสามารถสังเกตการสวดมนต์ การถวายพุทธบูชา และการจัดเตรียมเครื่องบูชา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้และทักษะทางศาสนาโดยไม่ต้องอธิบายด้วยคำพูดทั้งหมด

4.3 การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) เทศกาลวันเกิดและวันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้ายังสะท้อน การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) อย่างชัดเจน สัญลักษณ์ เช่น เทพเจ้าประจำศาล การถวายพุทธบูชา การสวดมนต์เป็นบท ๆ และหนังสือ “แห่ล่ยกเท้า” ที่บันทึกวันสำคัญ เป็นสื่อกลางให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจบทบาท ความสำคัญ และคุณธรรมของเทพเจ้าผ่านสัญลักษณ์และเครื่องหมายทางศาสนา ทำให้ค่านิยมและความเชื่อสามารถถ่ายทอดไปยังคนรุ่นใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

4.4 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential learning) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติเกิดขึ้นเมื่อผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในพิธีกรรมจริง ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์ การถวายพุทธบูชา หรือการเฝ้าพิธีตามลำดับขั้นตอน การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจความหมายและคุณค่าของพิธีอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังปลูกฝังค่านิยมทางศาสนา ความกตัญญู และความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่อง

5. การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านพิธีเด็ก

5.1 การเรียนรู้โดยตรง (Direct learning) พิธีเด็กเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่สะท้อนความเชื่อและค่านิยมด้านความกตัญญู ความเมตตา และการบำเพ็ญกุศลต่อผู้ล่วงลับ การเข้าร่วมพิธีทำให้ผู้ศรัทธาได้รับการเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมผ่านรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมพิธีสามารถเรียนรู้บทบาทของผู้ล่วงลับและการกระทำที่เป็นกุศลโดยตรง ผ่านกิจกรรมเช่น การถวายอาหาร การสวดมนต์ การเผาเครื่องกระตาข หรือการบริจาคทาน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมรับรู้ถึงวิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลและบทบาทของพระสงฆ์ในการประสานอานิสงส์ของบุญให้ถึงผู้ตาย

5.2 การเรียนรู้โดยสังเกต (Observational learning) ผู้เข้าร่วมสามารถเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาที่ปฏิบัติตามลำดับพิธีอย่างถูกต้อง เช่น การสวดมนต์ การเขียนดวงวิญญาน และการจัดเตรียมเครื่องเช่น การสังเกตเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจขั้นตอนและความหมายเชิงสัญลักษณ์ของพิธี

5.3 การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic learning) การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านเครื่องเช่นไห้วถือเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยอ้อมที่ทรงพลัง เพราะผู้เข้าร่วมศาสนพิธีไม่ได้เพียงแค่เห็นสิ่งของที่ถูกจัดวาง แต่ยังซึมซับความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาโดยไม่รู้ตัว ความเข้าใจนี้มีได้เกิดขึ้นจากการสอนตรง ๆ แต่เกิดจากการสังเกต การเลียนแบบ และการซึมซับจากบรรยากาศร่วมกับครอบครัวและชุมชน ซึ่งส่งผลให้ค่านิยมเรื่องความกตัญญู ความเคารพ และการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกปลูกฝังอย่างเป็นธรรมชาติ กระบวนการเรียนรู้นี้จึงช่วยรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมโดยที่คนรุ่นใหม่ยังคงเชื่อมโยงกับรากเหง้าแม้อยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

5.4 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Experiential learning) การเข้าร่วมพิธีอย่างจริงจัง เช่น การถวายภัตตาหาร การเผาเครื่องกระตาข และการสวดมนต์ร่วมกับพระสงฆ์ ทำให้ผู้เข้าร่วมซึมซับค่านิยมทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง และสามารถปลูกฝังความเชื่อ ความกตัญญู และความเมตตาต่อผู้ล่วงลับได้อย่างยั่งยืน เพราะพิธีเด็กเป็นตัวอย่างของศาสนาพิธีที่ไม่เพียงแต่แสดงออกถึงความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ การสังเกต และการตีความสัญลักษณ์ ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจและยึดถือค่านิยมทางศาสนาอย่างยั่งยืนอีกด้วย

จากผลวิเคราะห์การเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธีของของวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณารามดังกล่าว สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมศึกษา ศาสนศึกษา และการศึกษานอกระบบ โดยใช้ศาสนพิธีเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังสามารถต่อยอดสู่การวิจัยเชิงสหวิทยาการ อาทิ การศึกษาบทบาทของศาสนาพิธีในการเยียวยาจิตใจ การจัดการความโศกเศร้า หรือการสร้างคามเข้มแข็งทางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อีกด้วย โดยในเชิงนโยบายและการพัฒนาสังคม ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าศาสนพิธีสามารถเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม หากได้รับการทำความเข้าใจและสนับสนุนอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมทางการศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์มรดก

ทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน อันจะช่วยลดปัญหาการสูญหายขององค์ความรู้ดั้งเดิม และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

สรุป

ในการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านศาสนาพิธีของวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดโพธิ์แมนคุณาราม สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้ พิธีทั้งกระจาตของทั้งสองวัดทำหน้าที่เป็นกลไกในการปลูกฝังค่านิยมด้านเมตตาธรรม การเกื้อกูล และความเสมอภาคในสังคม ตามคติพุทธ เต๋า ขงจื๊อของจีน วัดมิ่งกรมลาวาสเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในวงกว้าง ขณะที่วัดโพธิ์แมนคุณารามเน้นพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนหลักธรรมฝ่ายมหายาน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านศาสนา และจริยธรรมทางสังคมผ่านการปฏิบัติจริง เทศกาลกินเจของทั้งสองวัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้เรื่องวินัยทางกาย และจิตใจ การควบคุมตนเอง และความบริสุทธิ์ทางศีลธรรม วัดมิ่งกรมลาวาสทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดอัตลักษณ์จีนผ่านพิธีกรรม อาหาร และสัญลักษณ์ทางศาสนา ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามเน้นการอธิบายหลักธรรมและเหตุผลเชิงพุทธศาสนา ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงความหมายมากกว่าพิธีรูปแบบ เทศกาลตรุษจีน ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญู ความสามัคคีในครอบครัว และการเริ่มต้นชีวิตใหม่ผ่านพิธีไหว้และการประกอบกิจกรรมร่วมกัน วัดมิ่งกรมลาวาสสะท้อนบทบาทวัดในฐานะศูนย์กลางวัฒนธรรมจีนในสังคมไทย ขณะที่วัดโพธิ์แมนคุณารามผสมผสานพิธีกรรมจีนเข้ากับหลักธรรมมหายาน ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการทางศาสนาและวัฒนธรรม เทศกาลวันเกิดวันบรรลุนิกรรมของเทพเจ้า เป็นกระบวนการถ่ายทอดคติความเชื่อเรื่องคุณธรรม อุดมคติ และแบบอย่างทางจริยธรรมผ่านเรื่องราวของเทพเจ้าและพระโพธิสัตว์ วัดมิ่งกรมลาวาสเน้นการประกอบพิธีตามขนบจีนดั้งเดิม ขณะที่วัดโพธิ์แมนคุณารามใช้พิธีกรรมเป็นสื่อในการอธิบายหลักธรรมและการพัฒนาจิตใจ ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้เชิงคุณค่า มากกว่าการยึดติดเพียงรูปแบบพิธี พิธีกึ่งเด็ก ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมเรื่องการตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ ความเคารพต่อผู้ล่วงลับ และการยึดโยงครอบครัวกับศาสนา วัดมิ่งกรมลาวาสเน้นการสืบทอดขนบพิธีจีนดั้งเดิมอย่างเป็นระบบ ขณะที่วัดโพธิ์แมนคุณารามผสมผสานพิธีกึ่งเด็กเข้ากับหลักธรรมพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงคุณธรรมและความหมายทางจิตใจมากกว่ามิติพิธีรูปแบบ ส่งผลให้พิธีกึ่งเด็กทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ทางศาสนาและพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคมไทยเชื้อสายจีน

โดยสรุปแล้ว ศาสนาพิธีและเทศกาลสำคัญในชุมชนจีนทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และปลูกฝังวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วม พิธีกรรมต่าง ๆ สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และบทบาททางสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งสัทธิ ได้แก่ การเรียนรู้โดยตรง การเรียนรู้โดยอ้อมหรือโดยการสังเกต การเรียนรู้เชิงสัญลักษณ์ และการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การวิเคราะห์เทศกาลสำคัญ เช่น พิธีทั้งกระจาต เทศกาลกินเจ เทศกาลตรุษจีน วันเกิดหรือวันบรรลุนิกรรมของเทพเจ้า และพิธีกึ่งเด็ก แสดงให้เห็นว่าแต่ละเทศกาลมีบทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรม ความกตัญญู ความเมตตา และความศรัทธา พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เข้าร่วมซึมซับบทเรียนทางศีลธรรมและสังคม ทั้งผ่านการปฏิบัติจริง การสังเกต และการตีความสัญลักษณ์ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจบทบาทของเทพเจ้า ดวงวิญญาณ และผู้มีชีวิตในชุมชน โดยรวมแล้ว ศาสนาพิธีและเทศกาลสำคัญไม่เพียงแต่เป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและศรัทธาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อการปลูกฝังวัฒนธรรม การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน และการเสริมสร้างคุณค่าทางจริยธรรมและสังคมแก่ผู้เข้าร่วมทุกช่วงวัย

บรรณานุกรม

- ธรรมาภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์. (2547). *พิธีงเด็ก : ระบบสัญลักษณ์และระบบเครือญาติของชาวจีนแต่จิ๋วในเยาวราช*. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรุตม์ ศุภรัตน์โรจน์. (2558). *ย่านไชน่าทาวน์เยาวราช: พื้นที่การนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนของวัฒนธรรมความเป็นจีนในสังคมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระศรีธัญย์ ช้างกุล. (2563). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อการจัดการพุทธสถานวัดจีนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา : วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่1) และวัดบรมราชากาญจนาภิเษกอนุสรณ์ คณะสงฆ์จีนนิกายรังสรรค์ (เล่งเน่ยยี่2)*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วัดโพธิ์แมนคุณาราม. (2568). *อัลบั้มรูป*. สืบค้น 15 กันยายน 2568 จาก https://www.facebook.com/bhomantemple/photos_albums?locale=th_TH
- วัดมังกรกมลาวาส. (2561). *ประวัติและความหมาย “พิธีทิ้งกระจาด”*. สืบค้น 15 กันยายน 2568 จาก https://www.facebook.com/Wat.Mangkonkamalawat.Temple/posts/ประวัติและความหมาย-พิธีทิ้งกระจาด-การทิ้งกระจาด-นี้ชาวจีนเรียกกันว่า-ซีโกว-施孤-แป/284384015620556/?locale=th_TH
- วัดมังกรกมลาวาส. (2568). *อัลบั้มรูป*. สืบค้น 15 กันยายน 2568 จาก https://www.facebook.com/Wat.Mangkonkamalawat.Temple/photos_albums
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2560). *ทิ้งกระจาด*. สืบค้น 15 กันยายน 2568 จาก https://rituals.sac.or.th/rituals_pdf.php?id=46
- อรศิริ ปาณินทร์. (2526). *รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพ*. สืบค้น 15 กันยายน 2568 จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/47243>
- อ้อมพร ตันกิติปัญญา. (2546). *การศึกษาคติการสร้างรูปจตุโลกบาลในวัดจีนในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา วัดมังกรกมลาวาส วัดบำเพ็ญจีนพรต วัดทิพยวารีวิหาร และวัดโพธิ์แมนคุณาราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Durkheim, E. (1912). *The elementary forms of the religious life*. London: George Allen & Unwin.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.